

Ψ. Η ΑΡΕΤΗ

Ἄρετή σημαίνει καθόλου τὴν πρὸς τὴν φύσιν ἐκείστην πράγματος σύμμετρον κατὰστασιν, δι' ἧς τοῦτο καλλίσταται· ἐπιτήδειον πρὸς τὰ προσήκοντα αὐτῷ ἔργα. Οὕτως ἔχομεν μὲν ἀρετὴν τῶν ὀρθολογῶν, τῶν αἰσθάνων καὶ τῶν τοιοούτων, ἔχομεν δὲ ἀρετὴν τῆς ψυχῆς, ἧς ἔργον ἴδιον εἶναι τὸ ἐπιμελεῖσθαι καὶ ἄρχειν καὶ βουλευέσθαι καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα. Ἡ ψυχὴ στερουμένη τῆς οἰκείας ἀρετῆς οὐχὶ καλῶς τὰ ἑαυτῆς ἔργα ἀπεργάζεται ἀλλὰ κακῶς ἄρχει καὶ ἐπιμελεῖται, τοῦναντίον δὲ ἡ ἀγαθὴ ψυχὴ πάντα καλῶς πράττει. Ἡ ἀρετὴ δηλαδή ἄγει εἰς τὴν ἀποτελέσειν τοῦ προσήκοντος, τουτέστιν εἰς τὴν συντέλεσιν τῶν ὀρθῶν καὶ καλῶν τὴν ποιούσαν πάντα τινὰ μακάριον καὶ εὐδαίμονα ¹⁾. Πάνθ' ὅσα διὰ τῆς ἀρετῆς γίνονται, ἔχουσι τάξιν μεγίστην καὶ εἰσι σύμφωνα πρὸς τὸ τέλος καὶ τὸν σκοπὸν αὐτῶν ²⁾. Λιὸ

¹⁾ Πολ. 1, 353 Α κέξ.

²⁾ Πολ. 10, 601 D « ἀρετὴ καὶ κάλλος καὶ ὀρθότης ἐκείστου σκεύους καὶ ζώου καὶ πράξεως οὐ πρὸς ἄλλο τι ἢ τὴν χρείαν ἔστί, πρὸς ἣν ἂν ἐκείστον ἢ πεποιημένον ἢ περὶ αὐτῆς »

καὶ ὁ ἀγαθὸς ἀνὴρ λέγει καὶ ποιεῖ οὐχὶ εἰκῆ ἀλλ' ἀποβλέπων εἰς τὸ βέλτιστον, οὕτω δ' ὁμοιάζει τοῖς τεχνίταις, οἵτινες τὰ πρὸς τὸ ἔργον αὐτῶν χρήσιμα ἐκλέξαντες τάττουσιν ἕκαστον μέρος εἰς τάξιν τινὰ καὶ προσαναγκάζουσι τὸ ἓν νὰ προσαρμοσθῇ τῷ ἑτέρῳ, ἕως ἄν ἀποτελεσθῇ ἓν ὅλον τεταγμένον καὶ κεκοσμημένον ¹⁾. Ὡσπερ δὲ τᾶλλα, ἄν τύχωσι τάξεως καὶ κόσμου, ἀποβαίνουσι καλὰ, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ τάξεως τυχοῦσα καθίσταται χρηστή. Δικαιοσύνη δ' ὀνομάζεται καὶ σωφροσύνη αὕτη ἢ τῆς ψυχῆς ἁρμονία καὶ τάξις, ἧς ἄνευ ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι τὸ παράπαν ὑγιῆς καὶ καλή. Ὅλως δ' εἰπεῖν ἡ ἀρετὴ ἑκάστου, καὶ σκεύους καὶ σώματος καὶ ψυχῆς καὶ παντὸς ζῶντος ἔχοντος, παραγίγνεται οὐχὶ εἰκῆ ἀλλὰ τάξει καὶ ὀρθότητι καὶ τέχνῃ, ἣτις ἁρμόζει ἑκάστῳ αὐτῶν ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁ οἰκεῖος ἑκάστου κόσμος ἐγγενόμενος ἀποφαίνει ἀγαθὸν ἕκαστον τῶν ὄντων ²⁾. Κατὰ ταῦτα δὴ ἡ ἁρμονία καὶ τάξις τῆς ψυχῆς ἀπεργάζεται τὴν ἀρετὴν αὐτῆς ³⁾. Ἐπειδὴ

¹⁾ Γοργ. 504 A.

²⁾ ἔνθ. ἀνωτ. 506 D κέξ.

³⁾ Ὅτι ἐκ τῆς σταθερότητος καὶ μετριότητος τῆς ὅλης ἡμῶν φύσεως προέρχεται τὸ κάλλος καὶ πᾶσα ἀρετὴ, δεικνυται ἐν τῷ Φιλήβῳ (64 E), ἔνθα ὁ Πλάτων ἀποφαίνεται ὅτι «μετριότης καὶ συμμετρία κάλλος δήπου καὶ ἀρετὴ πανταχοῦ ξυμβαίνει γίνεσθαι». Πολλαχοῦ δὲ ἡ ἀρετὴ εἰκονίζεται ὡς ἁρμονία τις καὶ συμφωνία (πβλ. Πολ. 3, 401 A

δ' ἐν ὑπερτέρῳ μοίρῳ τίθεται ἢ ψυχῇ ἢ τὸ σῶμα, διὰ τοῦτο ἢ ἐν τῷ σώματι διὰ τῆς ἰσχύος καὶ ὑγιείας καὶ κάλλους προσγιγνομένη ἁρμονία ἀφείλει νὰ παρασκευάζεται χάριν τῆς συμφωνίας τῆς ἐν τῇ ψυχῇ¹⁾. Καὶ ἐπειδὴ ἡ συμφωνία αὕτη καὶ ἁρμονία τῆς ψυχῆς προσγίγνεται διὰ τοῦ λογισμοῦ καὶ τῆς ἐπιστήμης, ἐπ' αὐτῆς ὅπως ἡ τὴν ἀρετὴν θηροῦσα ψυχὴ τὰ ἴδια αὐτῆς ἔργα ἐπιτελῇ ἀκολούθως τῷ λόγῳ καὶ τῇ ἑαυτῆς φύσει, δι' ἧς ἐνεργείας ζωοῖ εὐθὺς πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τὴν ὁμοίωσιν πρὸς αὐτὸ τὸ θεῖον, ἐν ᾧ κεῖται τοῦ ἀνθρώπου ὁ σκοπός. Κατὰ παραπλήσιον τρόπον χαρακτηρίζει ὁ φιλόσοφος τὴν ἀρετὴν ὡς ὑγίειαν καὶ κάλλος καὶ εὐεξίαν τῆς ψυ-

κέξ. 8, 554 E. Φαίδ. 61 A, 93 E.). Ἰδιαίτερος προσοχῆς ἀξία εἶναι τὰ ἐν Νόμ. 2, 653 BC' λεγόμενα, καθ' ἃ οἱ παῖδες πρέπει διὰ τῆς προαιρούσης ἀγωγῆς καὶ καταλλάλου παιδείας νὰ προσκτήσωνται τὴν δύναμιν τῆς ὀρθῆς ἡδονῆς καὶ φιλίας καὶ λύπης· διότι ἡ τῆς δυνάμεως ταύτης πρὸς τὸν προσγενησόμενον λόγον συμφωνία εἶναι αὐτὴ ἡ ἀρετή. Τούτων οὕτως ἐχόντων οὐδὲν θαῦμα, ὅτι ὁ Πλάτων παραινεῖ, ὅπως αἱ τῆς φύσεως ἡμῶν δυνάμεις διὰ τῆς μουσικῆς καὶ γυμναστικῆς διαπλάττονται καὶ πρὸς τὴν ἀρετὴν ἀγων-
ται (Πολ. 3, 401 DE. 4, 441 E.). Ἡ ἐν πᾶσι τούτοις ἐμφαντικῶς ἐξαιρομένη ἔννοια τῆς συμφωνίας καὶ ἁρμονίας κατάγεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπὸ τῶν Πυθαγορείων.

¹⁾ Πολ. 9, 591 D.

χῆς ¹⁾. Ὡσπερ δηλαδὴ ἡ ὑγίεια τοῦ σώματος ἔγκει-
ται ἐν τούτῳ, ὅτι τὰ μέρη αὐτοῦ ἕκαστα κατὰ φύσιν
κρατοῦσι καὶ κρατοῦνται ὑπ' ἀλλήλων, οὕτω καὶ ἡ
ὑγίεια τῆς ψυχῆς ἐρείδεται ἐπὶ τῆς κατὰ φύσιν δια-
κοσμήσεως τῶν καθ' ἕκαστα μερῶν αὐτῆς, ἥπερ δια-
κόσμησις συνίστησι τὴν δικαιοσύνην ²⁾. Διακρίνει δ' ὁ
Πλάτων δύο εἶδη ἀρετῆς, ἥτοι ἔνθεν μὲν τὴν ἐξ
ἔθους καὶ μελέτης γιγνομένην ἀρετὴν, ἔνθεν δὲ τὴν
φιλοσοφικὴν ἀρετὴν ³⁾, ὧν ἐκείνη μὲν ἐρείδεται ἐπὶ
τῆς ὀρθῆς δόξης αὕτη δὲ ἐπὶ τῆς γνώσεως καὶ ἐπι-
στήμης· διαφέρουσιν ἄρα ἀλλήλων τὰ δύο εἶδη τῆς
ἀρετῆς, καθ' ὅσον διαφέρει ἡ ὀρθὴ δόξα τῆς ἐπι-
στήμης ⁴⁾. Οἱ ὑπὸ τῆς ὀρθῆς δηλαδὴ δόξης ἀγόμε-

¹⁾ Πολ. 4, 444 E. Ἐναντία πρὸς τὴν ἀρετὴν ὑπάρχει
ἡ κακία, ἣτις ἐστὶ νόσος καὶ αἰσχος καὶ ἀσθένεια τῆς ψυ-
χῆς· καὶ εἰς μὲν τὴν κτῆσιν τῆς ἀρετῆς ἄγουσι τὰ καλὰ
ἐπιτηδεύματα, εἰς δὲ τὴν τῆς κακίας τὰ αἰσχροῦ (ἐνθ. ἀν).

²⁾ Τὸ ἐρωτᾶν, εἰ ἡ δικαιοσύνη ὑπάρχει τῷ ἀνθρώπῳ
ὠφελιμωτέρα τῆς ἀδικίας, δὲν εἶναι συνετώτερον τοῦ ἐρω-
τᾶν, πότερον τυγχάνει ὄν κρεῖττον, νὰ ἦ τις ὑγιῆς ἢ ἀσθε-
νῆς, νὰ ἔχη κακὴν ἢ ἀγαθὴν ψυχὴν.

³⁾ Φαίδ. 82 A «οἱ τὴν δημοτικὴν τε καὶ πολιτικὴν ἀρε-
τὴν ἐπιτετηδευκότες, ἦν δὴ καλοῦσι σωφροσύνην ἐξ ἔθους
καὶ μελέτης γεγονυῖαν ἄνευ φιλοσοφίας τε καὶ νοῦ» πβλ.
Πολ. 10, 619 CD. Νόμ. 1, 642 C.

⁴⁾ Ἰκανὴ ὑπάρχει διαφορὰ μεταξύ ὀρθῆς δόξης καὶ ἐπι-
στήμης· διότι παρέχουσι μὲν καὶ αἱ ἀληθεῖς δόξαι, ἐφ' ὅσον

νοι λέγουσιν ἀληθῆ καὶ ἀνάγκησιν ὁρθὰ καίπερ
μήτε εἰδότες τι ὧν λέγουσι μήτε νοῦν ἔχοντες· διὸ
καὶ δύνανται νὰ καλῶνται θεῖοι, καθάπερ οἱ χρη-
σμοδοὶ καὶ μάντιες καὶ ποιητικοί, οἵτινες ἐπίστενοι
ἄντες καὶ ἰσχυρῶς θεοῦ κατεχόμενοι λέγουσι πολλά
καὶ μεγάλα πράγματα οὐδὲν εἰδότες ὧν λέγουσι¹⁾.
Ἦ περὶ ἧς ἄρου ὁ λόγος ἀκριτῆ ὀφείλεται εἰς τὴν
θεῖαν μοῖραν, ἧς μετέχου ὁ ἄνθρωπος²⁾ δύναται
ἄνευ ἐπιγνώσεως νὰ ἀράτῃ τὰ ὁρθὰ καὶ ἐκφράσῃ

ἂν παρισμένονα ζῶνον, καλῶν τὸ ζῷον καὶ πάντα τὰγαθὰ
ἐργάζοντα, ἀλλὰ καλῶν ζῶνον δὲν παρισμένονα ἐν τῇ
ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου διὸ καὶ δὲν εἶναι πολλοῦ ἀξία, ἂν μὴ
τις αὐτὰς δήσῃ λογισμῶ ἰστίαι. Λύπει οὕτως αἱ ὁρθὰ δόξαι
γίνονται ἐπιστήμια καὶ κατ' ἀπολοθίαν μόνιμοι. Μέν. 98 Α.

1) Μεν. 99 Α-Γ. "Οτι θεῖαι μοῖραι προῖδον ἐργάζονται
οὔσα ἢ μαντική, λέγεται ἐν Φαίδρῳ (244 β). Τῆς αὐτῆς
καταγωγῆς ὑπαίχεται καὶ ἡ ποίησις, περὶ ἧς ὁ ὑψηλῆς φι-
λόσοφος (ἐν Ἰωνί 33-4 Β) παρατηρεῖ τὰ ἀξιολογηθέντα
τάδε - κοῦρον ζῷον ποιητῆς ἐστὶ καὶ πτηνὸν καὶ ἱερὸν, καὶ
οὐ πρότερον οἶός τε ποιεῖν, πρὶν ἂν ἔνθεός τε γένηται καὶ
ἔκφρον καὶ ὁ νοῦς μιχάτι ἐν αὐτῷ ἐνῆ· ἔως δ' ἂν τουτὶ
ἔχη τὸ κτῆμα, ἀδύνατος πᾶς ποιεῖν ἐστὶν ἄνθρωπος καὶ χρη-
σμοδεῖν. ἴτε οἷον οὐ τέχρη ποιοῦντες καὶ πολλὰ λέγουσι καὶ
καλὰ περὶ τῶν πραγμάτων, . . . ἀλλὰ θεῖα μοῖρα τοῦτο μό-
νον οἶός τε ἕκαστος ποιεῖν καλῶς. . . - πβλ. Νόμ. 3, 682
Α κᾶ.

2) Πρωτ. 322 Α.

τὴν ἐπιβλαβῆ διεφθαρμένης πολιτείας ἐπίδρασιν¹⁾. Ἐπειδὴ δὲ ἡ συνήθης καὶ οὐχὶ φιλοσοφικὴ ἀρετὴ δὲν θεμελιοῦται ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης, φανερόν ὅτι ἤκιστα δύναται νὰ διδαχθῆ καὶ ὑπὸ τῶν ταύτην ἐχόντων ἄλλοις μεταδοθῆ²⁾. Ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι μειονέκτημα ἐνέχει ἡ τοιαύτη ἀρετὴ, ὅτι προσπίπτει ὡς πολλότης ἐνεργειῶν εἰς οὐδεμίαν ἐσωτερικὴν ἐνότητα συνημμένων ἐνίοτε δὲ καὶ πρὸς ἀλλήλας ἀντικειμένων. Πρὸς δ' ἔτι προβάλλεται σκοπὸς κατὰ τὴν εἰρημένην ἀρετὴν οὐ μόνον ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ κακοῦ συντέλεσις συμφώνως τῇ παρὰ τοῖς πολλοῖς κρατούσῃ δοξασίᾳ, ὅτι ὀφείλει τις τοὺς μὲν φίλους νὰ ὠφελῆ, τοὺς δ'

1) Πολ. β, 492 E. Περὶ τῶν τὴν ἀρετὴν ταύτην ἐχόντων λέγει μετὰ τινος παιδιᾶς ὁ φιλόσοφος ὅτι εἰσὶν εὐδαιμονέστατοι καὶ εἰς βέλτιστον τρόπον μετὰ θάνατον ἔρχονται διότι ἀρικνοῦνται εἰς πολιτικὸν καὶ ἡμέρον γένος ἢ μελισσῶν ἢ σφηκῶν ἢ μυρμήκων ἢ καὶ εἰς τὸ αὐτὸ πάλιν ἀνθρώπινον γένος καὶ γίνονται ἐξ αὐτῶν ἄνδρες μέτριοι. Φαίδ. 82 A B.

2) Πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ πράγματος ἐπάγεται ὁ Πλάτων τὸ ὅτι οἱ τὴν ἀρετὴν ταύτην ἀσκοῦντες, καίτοι τᾶλλα διδασκάλοις χρώμενοι εὖ καὶ καλῶς παιδεύουσι τοὺς υἱεῖς, ὅμως τῆς ἑαυτῶν ἀρετῆς νὰ μεταδιδῶσιν αὐτοῖς δὲν δύνανται. Εἰ δὲ ἡ ἀρετὴ αὕτη ἦτο παραδοτὴ καὶ παραληπτὴ, οἱ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν παῖδες καὶ οἰκεῖοι οὐδέποτε βεβαίως θὰ ἐτύγχανον ὄντες κακοί, ὅπερ τύχη κακῇ δὲν συμβαίνει (Πρωταγ. 319 A κέξ. Μέν. 93 A κέξ.).

ἐχθρούς νὰ βλάπτῃ¹⁾. Ἔλεος δ' ἐπιδιώκεται πολλάκις τὸ ἀγαθὸν οὐχὶ δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀγαθὸν ἀλλὰ διὰ τὴν ἡδονὴν καὶ τὸ συμφέρον. Οὕτω τινὲς ἔχοντες τὴν ἐπιθυμίαν σωφροσύνης ἀπέχονται ἡδονῶν τινῶν ἐκ φόβου μὴ στερηθῶσιν ἐτέρων μειζόνων ἡδονῶν, τοιούτων εἰσὶ σόφρονες ἐξ ἀκοιλίας ὡσαύτως πολλοὶ ὑπομένουσι τὸν θάνατον οὐχὶ ἐξ ἀληθοῦς ἀνδρείας ἀλλ' ἐκ φόβου μειζόνων κακῶν, ἤτοι εἰσὶν ἀνδρείοι ἐκ φόβου καὶ δειλίας²⁾. Ἀλλ' ἡ ἀληθῆς ἀρετὴ, πόρρω ἀπέχεται τῶν τοιούτων ἐλαττωμάτων, ἄγει εὐθὺς μόνον εἰς τὸ ἀγαθόν, ὁ δὲ ταύτην ἔχων πράττει ἀεὶ καὶ πρὸς πάντας τὸ ἀγαθόν³⁾.

1) Μέν. 71 B. Πολ. 1, 334 B.

2) Εἰς τοὺς τοιούτους ἀπονέμει ὁ Πλάτων μόνον θάλασσαν καὶ οὐχὶ τὸ μετ' ἐπιστήμης θάλασσαν. Φαιδ. 68 D κέξ. πβλ. Πολ. 2, 363 A. — Εἶναι φανερόν ὅτι τοιαύτη τις ἀρετὴ ἐνέχει τρόπον τινὰ ἐν ἑαυτῇ τὴν κακίαν. Περὶ πίσεως δ' ὅμως τὰς ἀτελείας, ἃς ἔχει ἡ ἐπὶ ἔθους καὶ ὀρθῶν δοξῶν ἐρειδομένη ἀρετὴ, κέκτηται οὐχὶ μικρὰν ἀξίαν· διότι προηγουμένη ὡς ἀναγκαία βαθμὶς ἐκείνης τῆς ὑψηλοτέρας καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης τεθεμελιωμένης ἀρετῆς πλεῖστον συμβιβάζεται εἰς τὴν ἠθικὴν τοῦ ἀνθρώπου διάπλασιν.

3) Οἱ ὑπολαμβιάοντες ὅτι ἀφείλομεν νὰ ἀφελῶμεν μὲν τοὺς φίλους νὰ βλάπτωμεν δὲ τοὺς ἐχθρούς μεγάλως πλανῶνται· διότι, εἴαν καλῶμεν φίλους τοὺς δοκῶντας ἀγαθοὺς καὶ χρηστοὺς, θὰ συμβῇ ὥστε πολλοὺς νὰ βλάπτωμεν μὲν τοὺς ἀγαθοὺς ἀφελῶμεν δὲ τοὺς κακοὺς, τοῦτου ἕνεκα, ὅτι

πράττει δὲ τὸ ἀγαθὸν μετὰ φρονήσεως δι' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι εἶναι ἀγαθὸν οὐδαμῶς ἀποβλέπων εἰς τὴν τούτῳ ἐπακολουθοῦσαν ἀμοιβήν¹⁾. Ἐν τούτῳ δ' ἔγκειται κυρίως ἡ ἀληθῆς ἀρετὴ, διότι τῆς φρονήσεως χωριζομένη ἡ ἀρετὴ ἀποβαίνει σκιαγραφία τις καὶ τῷ ὄντι ἀνδραποδώδης καὶ οὐδὲν ὑγιὲς οὐδ' ἀληθὲς ἔχει²⁾. Ἐκεῖνοι δηλονότι ἀσκοῦσιν ἀλη-

ἔν τῇ περὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν κρίσει πολλάκις σφαλ-
λόμεθα. Ἐὰν δὲ εἴπωμεν φίλον τὸν δοκοῦντα καὶ ὄντα
χρηστόν, ἐχθρὸν δὲ τὸν μὴ ὄντα, τότε θὰ βλάπτωμεν τοὺς
κακοὺς, βλάπτοντες δὲ θὰ ποιῶμεν αὐτοὺς χεῖρους καὶ ἀδι-
κωτέρους, ὅπερ τῇ δικαιοσύνῃ ὅλως ἀντίκειται. (Πολ. 1,
334 B κέξ). Ὅφείλομεν ἄρα τὴν ἀληθῆ ἀσκοῦντες ἀρετὴν
νὰ ποιῶμεν πρὸς πάντας τὸ ἀγαθόν.

1) Ῥητέον ὅτι ἡ ἀρετὴ ἔχει ἐν ἑαυτῇ ἄμεσον τὴν ἀμοι-
βήν, καθάπερ καὶ ἡ κακία τὴν τιμωρίαν, διότι οὐδὲν ἄλλο
ὑπάρχει τῷ ἀνθρώπῳ βέλτιον παρὰ τὸ νὰ ὁμοιωθῆ κατὰ
τὸ δυνατόν τῷ θεῷ, οὐδὲν δὲ χεῖρον τοῦ νὰ καταστῆ ἀνό-
σιος καὶ κακός. (Νόμ. 4, 716 C κέξ. Θεαίτ. 177 B κέξ).

2) Φαίδ. 69 A «μὴ γὰρ οὐχ αὕτη ἢ ἡ ὀρθὴ πρὸς ἀρε-
τὴν ἀλλαγὴ, ἡδονὰς πρὸς ἡδονὰς καὶ λύπας πρὸς λύπας καὶ
φόβον πρὸς φόβον καταλλάττεσθαι καὶ μείζω πρὸς ἐλάττω,
ὥσπερ νομίσματα, ἀλλ' ἢ ἐκεῖνο μόνον τὸ νόμισμα ὀρθόν,
ἀντὶ οὗ δὴ ἅπαντα ταῦτα καταλλάττεσθαι, φρόνησις, καὶ
τούτου μὲν πάντα καὶ μετὰ τούτου ὄνόμενά τε καὶ πε-
πρασκόμενα τῷ ὄντι ἢ καὶ ἀνδρεία καὶ σωφροσύνη καὶ δι-
καιοσύνη καὶ συλλήβδην ἀληθῆς ἀρετὴ μετὰ φρονήσεως, καὶ

ὥς τὴν ἀρετὴν, οὔτινες ἐν πάσῃ πράξει καὶ ἐνεργείᾳ ἄγονται ὑπὸ τῆς φρονήσεως καὶ ἐπιστήμης. Ὅπου ἡ φρόνησις δὲν κρατεῖ, ἐκεῖ οὐδένα τρόπον ἔχει ἡ ἀρετὴ διὰ καὶ διδάσκει ὁ Πλάτων ὅτι ὁ μὴ ἔχων τὴν προσήκουσαν φρόνησιν ἀλλ' εἰς τῶν παντοειδῶν παθῶν τὴν μεμαρμένην ὁρμῶν πρόφει νὰ ἦ δοῦλος τοῦ βελτιώτου καὶ ἔχοντος ἐν ἑαυτῷ τὸ θεῖον ἄρχον, ὁπότε αὐτὸς δὲν ἔχει οἰκεῖον τὸ θεῖον καὶ φρόνιμον¹⁾. Πασῶν λοιπὸν τῶν ἀρετῶν ἡγεμῶν εἶναι ὁ νοῦς²⁾. Οὗτος δὲν περιορίζεται ἀπλῶς ἐν τῇ διαλογισμῷ ἀλλὰ καὶ ἐργῶ τοῦ ἀληθοῦς καὶ πάντα πράττει χάριν αὐτοῦ³⁾. Ὡσαύτην δὲ σημασίαν ἀπένεμεν ὁ φιλόσοφος εἰς τὸν νοῦν, ὥστε διαρρηθὴν ἀποφαινεται ὅτι καὶ εἰς

προσγιγνομένων καὶ ἀπογιγνομένων καὶ ἡδονῶν καὶ γόθων καὶ τῶν ἄλλων πάντων τῶν τοιούτων· χωριζόμενα δὲ φρονήσεως καὶ ἀλλιατόμενα ἀντὶ ἀλλήλων, μὴ σκιαγραφία τις ἢ ἡ τοιαύτη ἀρετὴ καὶ τῷ ὄντι ἀνδραποδοδῆς τε καὶ οὐδὲν ὕγιες οὐδ' ἀληθές ἔχη, τὸ δ' ἀληθές τῷ ὄντι ἢ καθαρσίς τε τῶν τοιούτων πάντων, καὶ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἀνδρεία καὶ αὐτὴ ἡ φρόνησις καθαρμός τις ἢ»· πβλ. καὶ Πολ. 10, 612 Α.

1) Πολ. 9, 590 D.

2) Νομ. 12, 963 Α.

3) Φίλ. 58 D. Πολ. 6, 485 C. Τὴν ἐνέργειαν τοῦ νοῦ ἐμφαίνει μάλιστα ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς ἀνδρείας ὡς δυναμείως τὴν τῶν κακῶν πράξεων ἐπιθυμίαν καταστελλούσης. Πολ. 4, 443 B.

ἕκαστος καὶ ἡ πόλις καθόλου πρέπει νὰ εὐχεται, ὅπως ἀντὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν κτήσεται νοῦν ¹⁾, διότι ὁ νοῦς καὶ ἡ φρόνησις εἶναι ἡγεμῶν συμπάσης τῆς ἀρετῆς. Ἡ τοιαύτη τοῦ φιλοσόφου γνώμη εἶναι πάνυ ὁμόλογος πρὸς ἣν εἶχε πεποίθησιν, ὅτι πᾶσα πράξις προέροχεται ἐκ τοῦ νοῦ καὶ δὴ ἡ μὲν ἀγαθὴ ἐκ τῆς γνώσεως ἡ δὲ κακὴ ἐκ τῆς ἀγνοίας. Πάντες δηλαδὴ κατὰ Πλάτωνα ποθοῦσι καὶ διώκουσι τὸ ἀγαθὸν καὶ χάριν αὐτοῦ πολλὰ πολλάκις δυσάρεστα ὑπομένουσιν ²⁾. εἰ δέ τινες φαίνεται ὅτι ἐπιθυμοῦσι τοῦ κακοῦ, τοῦτο συμβαίνει διότι ὡς ἀγαθὸν ἐκλαμβάνουσι τὸ κακόν. Καὶ ἀληθῶς εἶναι ἀντικρως ἀδιανόητον ὅτι ἐν ἐπιγνώσει καὶ ἐκ προνοίας ἐπιζητεῖ τις καὶ ποιεῖ τὸ κακόν, ὅπερ εἶναι ἐπιβλαβές, καὶ ἀποφεύγει τὸ ἀγαθόν, τουτέστι τὸ ὠφέλιμον. Πάντα λοιπὸν τὰ ἀμαρτήματα προέροχονται ἐξ ἀγνοίας, πᾶσαι δ' αἱ ἀγαθαὶ πράξεις ἐκ γνώσεως τοῦ ὀρθοῦ καὶ ἀληθοῦς ³⁾. Εἰ δέ τις μέλλει νὰ γένηται διάκρισις τῶν κακῶν, τὸ ἐκούσιον καὶ ἐν γνώσει γινόμενον πρέπει πάντως νὰ θεωρηθῆ προτιμότερον τοῦ

¹⁾ Νόμ. 3, 687 E.

²⁾ Γοργ. 467, C κέξ.

³⁾ Γοργ. 468 B—E. Μέν. 77 B κέξ. Οὕτως ὁ Πλάτων ἐπαναλαμβάνει, ὡς ἤδη εἴρηται, τὸ ὑπὸ τοῦ Σωκράτους διακηρυχθὲν ὅτι οὐδεὶς ἐκὼν ἀμαρτάνει καὶ ἀδικεῖ, ἢ, ἄλλως εἰπεῖν, οὐδεὶς ἐκὼν κακός. (Τίμ. 86 D).

ἀκουσίον καὶ ἐξ ἀμαθίας προερχομένου· διότι τὸ μὲν ἀκούσιον κακὸν προσδέχεται ἀνάπηρος ψυχὴ ¹⁾, τὸ δ' ἐκούσιον, εἴπερ τίς ἐστὶν ὁ ποιῶν τοῦτο, διαπραττει οὐχὶ ἄλλος ἢ ὁ ἀγαθός ²⁾. Ἐκ τούτων γίνεται φανερόν ὅτι ἡ ἀρετὴ ἀνάγεται εἰς τὴν γνῶσιν καὶ ἐπιστήμην, ἣν ἔχοντες θὰ συντελοῦμεν ἀεὶ τὸ ὀρθὸν καὶ καλὸν καὶ θὰ εὐτυζῶμεν ³⁾. Αὕτη δὴ ἡ ἐπὶ ἐπιστήμῃς ἐρειδομένη ἀρετὴ ὑπάγχει ἡ ἀληθείας, καὶ σταθερότητα καὶ βεβαιότητα ἔχουσα ἀρετὴ. Καὶ ὑπάγχουσι μὲν πολλαὶ ἀρεταί, οἷα ἡ φρόνησις, ἡ ἀγχίνοια, ἡ μνήμη, ἡ εὐμαθία, ἡ πραότης, ἡ εὐθυμία, ἡ μεγαλοπρέπεια, ἡ ἐλευθεριότης, ἡ κοσμιότης, ἡ αἰδώς, ἡ εὐσχημοσύνη καὶ ἄλλαι, ἀλλ' αὗται πᾶσαι ἀνάγονται εἰς τέσσαρας θεμελιώδεις ἀρετάς, τὴν σοφίαν καὶ ἀνδρείαν καὶ σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην.

Ἡ σοφία εἶναι μέγιστον πάντων τῶν μορίων τῆς ἀρετῆς ⁴⁾, διότι τυγχάνει οὕσα ἐπιστήμη, ἣτις τὰς αἰτίαις τῶν ὄντων καὶ τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων

¹⁾ Πολ. 7, 535 D.

²⁾ Ἰπ. μείζ. 376 B.

³⁾ Πβλ. Χαρμ. 173 B « ἀλλὰ μὲν τοὶ οὐ ῥαδίως ἐβρῆσαι ἄλλο τι τέλος τοῦ εὖ πράττειν, εἰάν τὸ ἐπιστημόνος ἀτιμίας ».

⁴⁾ Πρωτ. 330 A. πβλ. Νόμ. 3, 689 D « ἡ καλλίστη καὶ μεγίστη τῶν ξυμφοριῶν μεγίστη δικαιοσύνη ἂν λέγοιτο σοφία ».

των διερευνηᾶ καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὑποκείμενον ἔχει τὰς ιδέας καὶ μάλιστα τὴν ὑψίστην αὐτῶν, ἥτοι τὴν ιδέαν τοῦ ἀγαθοῦ, ἥπερ ὑπάρχει τῷ ἀνθρώπῳ πηγὴ τῆς γνώσεως καὶ ἐλευθερίας¹⁾. Ἡ πρὸς γνῶσιν τοῦ ἀγαθοῦ τάσις πρόκειται ὑψιστον ἔργον τῷ βίῳ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ τάσις αὕτη εἶναι ἡ φιλοσοφία, ἥτις μεγάλην καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ ἔχει σπουδαιότητα, διότι ἔργον τοῦ ἄρχοντος εἶναι οὐ μόνον τὸ διοικεῖν τοὺς ὑπηκόους ἀλλὰ καὶ τὸ καθιστάναι αὐτοὺς εἰς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν· οὐπερ ἔργου ἐπιτυχ-
 ζάνει ὁ ἄρχων, εἰάν γινώσκῃ τί ἐστὶν ἀγαθὸν καὶ πρὸς αὐτὸ ἀδιαλείπτως ὁρμᾶ, τουτέστιν εἰάν ἀσκῇ τὴν φιλοσοφίαν, ἥτις ἀνάγει εἰς τὸ ἀληθῶς ὄν²⁾.

Ἡ δ' ἀνδρεία ὀρίζεται ὡς σοφία τῶν δεινῶν καὶ μὴ δεινῶν³⁾, ἢ ἄλλως ὡς σωτηρία τῆς ὀρθῆς δόξης περὶ τῶν δεινῶν καὶ μὴ δεινῶν⁴⁾. Ὁ ἀνδρεῖος δηλαδὴ γινώσκει καὶ τὰ ἀγαθὰ πάντα καὶ παντάπασι, πῶς γίνονται καὶ γενήσονται καὶ γεγόνασι, καὶ τὰ κακὰ πάντα, κατ' ἀκολουθίαν δὲ οὐδαμῶς δύναται νὰ ᾔπειρος τῆς σωφροσύνης καὶ δι-

¹⁾ Πολ. 6, 505 A κέξ· 7, 517 B C.

²⁾ Πολ. 7, 521 C «ψυχῆς περιαγωγή, ἐκ νυκτερινῆς τινος ἡμέρας εἰς ἀληθινὴν τοῦ ὄντος ἰούσης ἐπάνοδον, ἣν δὴ φιλοσοφίαν ἀληθῆ φήσομεν εἶναι». πβλ 519 D.

³⁾ Ἐν τῷ Πρωταγ.

⁴⁾ Πολ. 4, 430 B. πβλ. καὶ 443 C.

καιοσύνης καὶ ὁσιότητος· διότι αὐτῶ μόνον προσήκει
 νὰ εὐλαβῆται τὰ δεινὰ καὶ μὴ δεινὰ περὶ Θεοῦ καὶ ἀν-
 θρώπους καὶ νὰ πορεύηται τὰ ἀγαθὰ, ἐπιστάμενος ὁρ-
 θῶς νὰ προσομιλῇ τοῖς Θεοῖς καὶ ἀνθρώποις ¹⁾). Ἀπο-
 κλείεται δὲ τῆς ἐννοίας τῆς ἀνδρείας τὸ τοῖς θηρίοις
 ἄνευ ἐπιγνώσεως ἀνῆκον θάρρος καὶ αὐτὴ ἡ ὀρθὴ
 δόξα, ἂν μὴ προέρχηται ἐξ ἀγωγῆς καὶ παιδείας ²⁾).

¹⁾ Λαζ. 199 D, E.

²⁾ Ἐνθ. ἀνωτ. Ἡ ἀρετὴ αὕτη συνήθως ἐπιλαμβάνεται
 διάφορος τῶν λοιπῶν ἀρετῶν, ταύτων ἔνεκα, ὅτι ἄνθρωποι
 ἀνοσιώτατοι καὶ ἀδικιοῦται καὶ ἀνομιώτατοι καὶ ἀμαθέ-
 στατοι τυγχάνουσιν ὄντες ἀνδρείοι. Ἀλλὰ τὴν δοξασίαν
 ταύτην ἀναιρεῖ ὁ φιλόσοφος παρατηροῦν ὅτι οὐδεὶς τῶν
 ἀνθρώπων ἔρχεται ἐκὼν ἐπὶ τὰ κακὰ ἢ ἐπὶ ὅσα νομίζει
 κακὰ καὶ δὴ οὐδεὶς ἐκὼν ἔρχεται ἐπὶ τὰ φοβερὰ καὶ δεινὰ,
 ἅτινα προφανῶς εἰσι προσηδικία κακοῦ. Ἐάν λοιπὸν ἐπίδει-
 κνύη τις ὡς ἀληθῶς ἀνδρείαν καὶ θαρρῶν πορευήται εἰς
 τὸν πόλεμον, τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι γινώσκει ὅτι ὁ
 πόλεμος εἶναι καλὸν καὶ ἀγαθόν. Τοῦναντίον δὲ ὁ δειλὸς
 ἀποφεύγει νὰ πράξῃ τὸ αὐτό, διότι νομίζει τὸν πόλεμον
 κακόν· καὶ πῶς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀρνηθῆται νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν
 πόλεμον, εἰ ἐγίνωσκεν ὅτι ἐν τούτῳ ἐνυπάρχει τὸ καλὸν καὶ
 ἀγαθόν καὶ ἡδύ; Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ μὲν ἀληθῆς ἀνδρεία
 ὀρεῖται εἰς τὴν γνῶσιν, ἡ δὲ δειλία εἰς τὴν ἄγνοιαν καὶ
 ἀμαθίαν (διὸ ὀρίζεται ἡ δειλία ὡς ἡ τῶν δεινῶν καὶ μὴ
 δεινῶν ἀμαθία). Πρωταγ. 357 E-360 D. Λαζ. 198 A κέξ.
 Ὅσοι δὲ καίπερ ὄντες ἀνεπιστήμονες φαίνονται ὡς θάρ-

Ἡ δὲ σωφροσύνη ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι τὰ κατώτερα καὶ χείρω τῆς ψυχῆς μέρη, ὁ θυμὸς καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν, ὑποτάσσονται τῷ ἀνωτέρῳ καὶ κρείττονι, ἥτοι τῷ λόγῳ¹⁾. Ὁμολόγως τῇ ἀρετῇ ταύτῃ ἐπιτάσσεται τὸ ἄρχειν τῶν περὶ τοὺς πότους καὶ τὰ ἀφροδίσια καὶ ἐδωδᾶς ἡδονῶν καὶ ὑπακούειν τοῖς ἄρχουσιν²⁾. Ὡσαύτως καὶ τῇ πολιτείᾳ τότε ὑπάρχει σωφροσύνη, ὅταν αἱ ἐν τοῖς πολλοῖς καὶ φράυλοις ἐπιθυμίαι κρατῶνται ὑπὸ τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῆς φρονήσεως τῶν ἐλαττόνων καὶ ἐπεικεστέρων, ἥτοι τῶν ἀρχόντων. Τοῦτο δὲ γίνεται, ὅταν ὑπάρχη τοῖς τε ἄρχουσι καὶ ἀρχομένοις ἡ αὐτὴ δόξα περὶ τοῦ τίνες πρέπει νὰ ἄρχωσι καὶ τίνες νὰ ἄρχωνται. Οὕτως ἡ

ραλέοι, οὗτοι κατ' ἀλήθειαν μαίνονται ἡκιστα δ' εἶναι ἀνδρεῖοι. (Πρωτ. 350 A-C) Ὡντως θαρραλέοι εἶναι μόνοι οἱ ἐπιστήμονες. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἡ ἀνδρεία ἀνάγεται εἰς τὴν σοφίαν καὶ ἐπιστήμην.

1) Πολ. 4, 431 B «... οὗ τὸ ἄμεινον τοῦ χείρονος ἄρχει, σῶφρον κλητέον καὶ κρείττον αὐτοῦ». Πᾶσα σπουδὴ ποιητέα, ὅπως μὴ τὸ ἐπιθυμητικὸν τῶν περὶ τὸ σῶμα ἡδονῶν ἐμπλησθὲν καὶ πολὺ καὶ ἰσχυρὸν καταστὰν ἐπιχειρήσῃ νὰ καταδουλώσῃται καὶ ἄρξῃ τῶν ὑψηλοτέρων, οἷς προσήκει ἄρχειν, γενῶν τῆς ψυχῆς καὶ οὕτω σύμπαντα τὸν βίον ἀνατρέψῃ. 4. 442 A.

2) Πολ. 3, 389 E. αὐτ. 430 E. «κόσμος πού τις, ἦν δ' ἐγώ, ἡ σωφροσύνη ἐστὶ καὶ ἡδονῶν τινῶν καὶ ἐπιθυμιῶν ἐγκράτεια.»

σωφροσύνη ὁμοιάζει πρὸς ἁρμονίαν μινά. ἥτις προ-
 ἔρχεται ἐκ τῆς ἁρμονίας τοῦ χείρονος καὶ ἀμείνο-
 νος. Ἰδιάζει δ' αὖτις ἡ ἀρετὴ οὐχὶ μὲν τινι τῶν
 πολιτῶν τάξει ἀλλ' ὑφίσταται διὰ πάντων τῶν πολιτῶν
 νὰ διήκη καὶ συνέζη τὴν πολιτείαν διὰ τῆς τῶν
 ἐπιθυμιῶν ἁρμονίας¹⁾. Ἡ σωφροσύνη καὶ ἀνδρεία
 φαίνεται ὅτι πρὸς ἀλλήλας τυγχάνουσιν ἐναντία,
 δῶτι εἰς ταύτην μὲν ἀνήκει τὸ τόχος καὶ ἡ ὀξύτης καὶ
 σφοδρότης, εἰς ἐκείνην δὲ ἡ βραδυότης καὶ μαλακό-
 τησ. Ἄλλ' ὅμως ἐπ' ἀναγκῆς ὅπως τὰ εἶδη ταῦτα τῆς
 ἀρετῆς ἐπιηδείως συνδυάζονται καὶ ἁρμονίως
 πρὸς ἀλλήλα ἔχουσιν, ὅτε μὲν τῆς ἀνδρείας ὅτε δὲ
 τῆς σωφροσύνης ἐπιπρατοῦσης. Λιότι, ὅταν ἐκατέρω
 ταύτων γίνηται ἐν προσήζοντι μέτρῳ καὶ ἐν καιρῷ,
 τυγχάνει ἐπαίνου καὶ ἐπιδουκιμασίας, ὅταν δ' ὑπερ-
 μέτρως καὶ ἀκαιρως, φόγου καὶ ἀποδοκιμασίας²⁾.
 Ἐντεῦθεν φανερόν ὅτι τῷ ἀνθρώπῳ προσήκει οὐχὶ
 μόνη ἢ ἑτέρα ταύτων ἀλλ' ἀμφότεραι ἐν ἁρμονικῷ
 συνδυασμῷ ὅτι τὸ πρῶγμα οὕτως ἔχει μαρτυροῦσι
 καὶ τὰ εἰς τοὺς πόλιν συναποτελοῦντας ἀνθρώπους

¹⁾ Πολ. 4, 431 Ε καὶ 432 Α, Β.

²⁾ Ὅτι τὰ ὀξύτερα τοῦ καιροῦ καὶ θάτερον καὶ σκληρότερα
 λέγονται ὀβριστικά καὶ μανικά, τὰ δὲ βραδυότερα καὶ μαλα-
 κότερα δειλά καὶ βλακικά. Πολιτικ. 307 C. Ὁμοίως τὸ
 ἀνδρεῖον, ὅταν μᾶλλον τοῦ δέοντος ἐπιταθῆ, γίνεται σκλη-
 ρὸν καὶ χαλεπὸν. Πολ. 3, 410 D.

συμβαίνοντα. Οἱ μὲν δηλαδή διαφερόντως κόσμιοι καὶ ἤσυχον τὸν βίον διάγοντες καὶ ἀκαιρότερον πρὸς τὴν εἰρήνην ἔρωτα ἔχοντες λανθάνουσιν ἑαυτοὺς γινόμενοι ἀπόλεμοι καὶ διὰ τοῦτο ἀντὶ ἐλευθέρων δοῦλοι· ὅσοι δὲ πάλιν πρὸς τὴν ἀνδρείαν μᾶλλον ῥέπουσι καὶ σφοδρότεραν τοῦ δέοντος πρὸς τὸν πόλεμον ἐπιθυμίαν ἔχουσιν, οὗτοι εἰς ἔχθραν πολλοῖς καὶ δυνατοῖς καταστάντες ἢ παντελῶς διαρθείουσιν δὴ δούλας καὶ ὑποχειρίους τοῖς ἐχθροῖς τὰς ἑαυτῶν πατρίδας ὑποτιθέασιν ¹⁾).

Τέλος δ' ἡ δικαιοσύνη ὁρίζεται ὡς τὸ τὰ ἑαυτοῦ πράττειν καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν ²⁾, ἥτοι μὴ ποιεῖν τὰ ἀνήκοντα εἰς ἄλλους μηδὲ ταράττειν τοὺς τὰ ἑαυτῶν ἔργα ἐπιτελοῦντας. Κατὰ τὴν ἀρετὴν ταύτην ὀφείλει ἕκαστον τῆς ψυχῆς μέρος νὰ ἀρκῆται εἰς τὰ ἴδια αὐτοῦ ἔργα καὶ ἐπιτελῆ τὸν ἑαυτοῦ προορισμόν ³⁾

¹⁾ Πολιτικ. 307 E καὶ 308 A.

²⁾ Πολ. 4, 443 A καὶ 441 E.

³⁾ Πολ. 4, 443 D « τοιοῦτον μὲν τι ἦν, ὡς ἔοικεν, ἡ δικαιοσύνη, ἀλλ' οὐ περὶ τὴν ἔξω πράξιν τῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ περὶ τὴν ἐντὸς ὡς ἀληθῶς περὶ ἑαυτὸν καὶ τὰ ἑαυτοῦ, μὴ ἐάσαντα τὰλλότρια πράττειν ἕκαστον ἐν αὐτῷ μηδὲ πολυπραγμονεῖν πρὸς ἄλληλα τὰ ἐν τῇ ψυχῇ γένη, ἀλλὰ τῷ ὄντι τὰ οἰκεῖα εὖ θέμενον καὶ ἀρξάντα αὐτὸν αὐτοῦ καὶ κοσμήσαντα καὶ φίλον γενόμενον ἑαυτῷ καὶ ξυναρμόσαντα τρία ὄντα, ὡσπερ ὄρους τρεῖς ἀρμονίας ἀτεχνῶς, νεάτης τε καὶ ὑπάτης καὶ μέσης, καὶ εἰ ἄλλα ἅττα μεταξύ τυγχάνει ὄντα,